

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНОГО ПОРЯДКУ В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ КРИЗИ: НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ЯК ПОЛІТИЧНИЙ РЕСУРС

THE TRANSFORMATION OF THE INTERNATIONAL POLITICAL ORDER AMID SYSTEMIC CRISIS: INSTABILITY AS A POLITICAL RESOURCE

Калашлінська М.В.,

кандидат політичних наук,
Відділ міжнародної співпраці
Адміністрації міста Люблін, Польща

У статті досліджується трансформація міжнародно-політичного порядку, що розгортається в умовах глибокої системної кризи. Ця криза проявляється у зниженні ефективності міжнародних інституцій, ерозії норм міжнародного права та руйнуванні усталених механізмів глобального управління. Суттєвою ознакою цих процесів є активізація акторів, незадоволених своїм становищем у міжнародно-політичній системі, а також прагненням нових центрів впливу до перегляду встановлених правил «гри», застосовуючи як традиційні, так і асиметричні інструменти, до яких вони мають доступ. Характерним симптомом цієї трансформації є гібридна війна, яка більше не є винятковим явищем, а стала звичним елементом сучасної політичної реальності. Вона демонструє стирання меж між станами війни та миру, правовими й неправовими діями, припустимими межами внутрішнього та зовнішнього втручання. У таких умовах традиційні моделі міжнародного управління, що засновані на стабільності, правовій визначеності та прозорості, дедалі частіше демонструють свою неефективність. У роботі висвітлюється взаємозв'язок між стратегічною невизначеністю, кризою глобальних інституцій та появою «нестабільності на замовлення» як нової форми впливу. Авторка підкреслює, що міжнародно-політична нестабільність, яка набула системного характеру, є симптомом глибокої трансформації сучасної політичної реальності. Недооцінка або ігнорування цих змін з боку міжнародної спільноти створює можливості для недобросовісних акторів отримувати простір для маневру, уникаючи відповідальності за порушення в ситуаціях, які в умовах стабільного порядку або були б неможливими, або негайно припинені завдяки дієвим і скоординованим механізмам стримування та покарання. Окрема увага в дослідженні приділяється переосмисленню підходу, в рамках якого міжнародно-політична нестабільність, що зростає, розглядається як загроза чи деструктивний чинник. Запропоновано альтернативне бачення нестабільності як ресурсу, який може бути використаний для осмислення нової реальності та формування конфігурацій глобального порядку, що краще відповідають актуальним міжнародно-політичним реаліям.

Ключові слова: міжнародно-політичний порядок, системна криза, стратегічна невизначеність, гібридна війна, нестабільність як політичний ресурс.

The article explores the ongoing transformation of the international political order unfolding amid a deep systemic crisis. This crisis is manifested in the declining effectiveness of international institutions, the erosion of international legal norms, and the breakdown of established mechanisms of global governance. A key feature of this transformation is the growing activity of actors dissatisfied with their current position in the international system, alongside the ambitions of new centers of power to revise the existing rules of the game by employing both conventional and asymmetric instruments available to them. Hybrid warfare has emerged as a characteristic symptom of this transformation, no longer an exception, it has become a normalized element of political reality. It reveals the blurring of boundaries between war and peace, legal and extralegal actions, and acceptable thresholds of internal and external interference. Under such conditions, traditional models of international governance, based on stability, legal certainty, and transparency, increasingly demonstrate their inadequacy. The study highlights the interplay between growing strategic uncertainty, the institutional fragility of global governance, and the emergence of "manufactured instability" as a novel form of influence. The author argues that systemic international-political instability is not merely a byproduct of isolated crises or conflicts, but rather a symptom of profound structural change in the global political landscape. The failure of the international community to acknowledge or adequately respond to these changes creates opportunities for irresponsible actors to exploit institutional loopholes, avoid accountability, and maneuver in ways that would have been either impossible or immediately curtailed within the framework of a stable and rules-based order. Special attention is given to rethinking the dominant approach that treats instability solely as a threat or disruptive force. The article offers an alternative perspective: instability can function as a political instrument, a means of interpreting the evolving reality and shaping new configurations of global order that better reflect the current geopolitical balance of power.

Key words: international political order, systemic crisis, strategic uncertainty, hybrid warfare, instability as a political resource.

Постановка проблеми. Світовий порядок сьогодні переживає глибоку трансформацію, що проявляється у посиленні поляризації міжнародної системи, розмитості правових меж, множинності трактувань базових принципів міжнародного співіснування, а також зростанні впливу політичної

невизначеності. Феномен невизначеності завжди був однією з ключових характеристик міжнародно-політичного порядку через обмежений доступ до повної інформації, складність прогнозування наслідків політичних рішень тощо. Однак, саме в сучасну епоху масштаби та інтенсивність

невизначеності в міжнародно-політичній сфері набувають якісно нового виміру.

Ці тенденції порушують звичні механізми міжнародної взаємодії, руйнують усталені правила «гри» та порушують функціонування глобального порядку. Водночас вони створюють «вікна можливостей», дозволяючи політичним акторам діяти гнучко, обходити усталені норми, заповнювати «порожнечі» у регулятивному полі та формувати нові правила у власних інтересах. У таких умовах існує потреба у переосмисленні ролі невизначеності в сучасній міжнародній політиці, не лише як загрози чи деструктивного чиннику, а як ресурсу, який має бути використаний для адаптації до нової міжнародно-політичної реальності і побудови нових більш ефективних моделей світового порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідники Дж. Ікенберрі [1], А. Ачар'я [2], Д. А. Лейк [3] акцентують увагу на кризі ліберального міжнародного порядку, яка виявляється у послабленні ефективності багатосторонніх інституцій, зростанні недовіри до універсальних норм і розмиванні глобального лідерства. За І. Валлерстайном [4], ми є свідками не еволюції міжнародної системи, а її глибинної дезінтеграції, що супроводжується зростанням регіональних конфліктів, фрагментацією альянсів та посиленням авторитарних практик. У працях таких авторів, як М. Дж. Мазарр, С. Чарап, А. Кейсі, І. А. Чіндеа, Дж. Куріден, А. Демус, Б. Фредрік, А. Чен, Дж. П. Годс, Е. Хан, Т. Р. Хіт, Л. Ма, Е. Трейгер, Т. Улін, А. Вайн [5], Н. К. Гвоздев, Д. С. Реверон [6], Дж. Міршаймер [7], фіксується зсув акцентів у міжнародній політиці від стабільності до маневреності і зазначається, що поточна турбулентність не є лише наслідком окремих криз, а свідчить про глибшу системну зміну глобального порядку.

Цю тенденцію підтверджують і щорічні звіти провідних аналітичних організацій. Так, у звіті Center for Security Studies [8, с. 7] від Zürich, CSS зазначається, що сучасна міжнародна система характеризується розпадом старого порядку та великою невизначеністю щодо того, що має статися. Рапорт Freedom in the World [9] від Freedom House зазначає, що рівень глобальної свободи знижується вже дев'ятнадцятий рік поспіль, а авторитарні практики проникають навіть у раніше стабільні демократії. Це свідчить про те, що політична нестабільність дедалі частіше перетворюється з винятку на структурний елемент світової політики.

У межах української наукової традиції поняття політичної невизначеності аналізується в роботах В. Ратнікова [10], М. Фесенко [11], Т. Андрієвського [12]. Зокрема, розглядаються такі аспекти, як вплив гібридних загроз на політичну суб'єктність, ерозія довіри до інституцій,

зміна логіки стратегічного планування у воєнний і поствоєнний період. Важливим представляється думка О. Кресіна [13, с. 342], який звертає увагу на те, що виникнення такого нового типу протистояння держав між собою та з недержавними акторами, як гібридна війна, є діалектично пов'язаною із заборонаю в міжнародному праві звичайної війни як засобу національної політики.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри зростаючу кількість досліджень, присвячених кризі актуального міжнародно-політичного порядку та зростання рівня глобальної нестабільності, низка ключових аспектів цієї проблематики залишається поза належною увагою.

Також малодослідженим залишаються когнітивний і поведінковий виміри функціонування політики в умовах стратегічної невизначеності. Домінуючі моделі ухвалення рішень часто виходять із припущення про раціональність, у той час як реальні політичні реакції формуються в умовах інформаційної неповноти, стресу, фреймів сприйняття та когнітивних упереджень. А актуальні аналітичні підходи здебільшого залишаються прив'язаними до уявлень про стабільність як норму політичного процесу. Відтак вони втрачають ефективність у контексті фрагментованого, асиметричного та високотурбулентного середовища, в якому сьогодні розгортається міжнародна політика. Недостатньо розробленими також залишаються підходи до аналізу нестабільності не лише як загрози, а як політичного ресурсу, що відкриває можливості адаптації до нової міжнародної реальності.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз трансформаційної кризи сучасної міжнародно-політичної системи, а також ролі та значення політичної невизначеності як важливої складової цієї трансформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світовий порядок сьогодні зазнає значних змін та характеризується значним ступенем невизначеності, яка посилюється занепадом усталеного світового порядку через ерозію та руйнування інституцій та норм [8, с. 7]. Це проявляється не лише в зміні балансу сил, а й у принциповому перегляді базових уявлень про механізми міжнародної взаємодії.

Класичні моделі глобального управління, що базувалися на передбачуваності, стабільності, правовій визначеності та усталених каналах дипломатії, дедалі частіше виявляються неспроможними ефективно реагувати на виклики нового типу. Актуальна динаміка міжнародно-політичних процесів свідчить про те, що класичні моделі глобального управління, які спиралися на стабільність, правову визначеність і передбачуваність, все частіше виявляються неспроможними реагу-

вати на нові виклики, а міжнародні інституції не встигають адаптуватися до швидкоплинних конфліктів, що набувають усе більш гібридних форм [8, с. 30].

У сучасному міжнародному середовищі дедалі виразніше проявляються як ревізійні настрої з боку традиційних політичних акторів [14], так і дестабілізаційні прагнення нових гравців, які незадоволені чинним розподілом сили та статусу у світовій системі [15]. Такі актори дедалі активніше кидають виклик усталеним правилам [5, с. IX], відмовляючись від міжнародних зобов'язань і довгострокових домовленостей на користь ситуативної взаємодії, заснованої на власному розумінні політичної доцільності. Це істотно підриває передбачуваність та стабільність глобального порядку.

Одним із найбільш виразних симптомів трансформації міжнародного порядку в умовах системної кризи є гібридна війна. У широкому сенсі вона передбачає використання як воєнних, так і невоєнних методів від інформаційних кампаній та кібероперацій до економічного тиску, політичної дестабілізації та втручання у внутрішні справи через проксі-структури. Такий підхід дозволяє уникати юридичної відповідальності й ускладнює міжнародну реакцію, розмиваючи межі між війною та миром, легальним і нелегальним, внутрішнім і зовнішнім [13, с. 344].

Гібридна війна стає важливим маркером слабкості старих підходів до глобального управління та свідчить про необхідність концептуального оновлення безпекових стратегій у ХХІ столітті. Важливою передумовою розповсюдження в сучасному світі цього типу протистояння стала формальна заборона війни у міжнародному праві [13, с. 326]. Обмеження на ведення «традиційних» воєн, однак, не скасувала їх сутнісні причини, такі як конкуренція між державами, територіальні та інші претензії між ними тощо. Це принципове протиріччя призвело до того, що гібридна війна перетворилася на сталий інструмент досягнення стратегічних політичних цілей, саме через можливість її ведення без формального оголошення війни [13, с. 326–327].

Одним із найбільш глибоких наслідків трансформації глобального порядку стало зростання стратегічної невизначеності як ключового параметра міжнародно-політичної системи [3; 5]. Вказані фактори призводять до того, що сучасні держави стикаються з розмитістю стратегічних сигналів, множинністю варіантів розвитку подій та істотним зниженням здатності до довгострокового прогнозування, ускладнюють ухвалення рішень, а також ставлять під загрозу саму ідею можливості реалізації раціональної та послідовної зовнішньої політики в її традиційному значенні.

Значну роль у осмисленні змін, що відбуваються в сучасному міжнародно-політичному процесі, також відіграють дослідження впливу когнітивних обмежень та емоційних чинників на поведінку політичних акторів в умовах невизначеності. Інформаційне перевантаження, брак часу та постійна присутність багатошарових та маніпулятивних гібридних загроз, призводять до того, що політичні рішення дедалі частіше ухвалюються не на основі повного аналізу, а з використанням евристик, інтуїтивних моделей і ситуативних імпульсів, як наслідок зростання політичної невизначеності [16, с. 49–52; 17, с. 5–8].

Попри поширене уявлення про політичну нестабільність як загрозу, у сучасних умовах трансформації міжнародного порядку важливим представляється розглянути альтернативну аналітична перспектива. Вона полягає в розгляді нестабільності не лише як наслідку чи побічного ефекту системної кризи, а як ресурсу, який може бути використаний свідомо і цілеспрямовано. Як вважає Н. Таліб, система, яка розвивається методом прилаштування, спроб і помилок, матиме антикрихіт властивості [18, с. 10–22]. Такий підхід дозволяє побачити в нестабільності низку потенційних функцій, зокрема:

1. Нестабільність як каталізатор регуляторного оновлення. В умовах трансформації міжнародної системи політичні актори отримують можливість виходу за межі встановлених норм і правил, без формального їх порушення. Це висвітлює нормативно-регуляторні прогалини та вікриває перспективи їх вдосконалення та адаптації до умов, що змінилися.

2. Піднесення альтернативних центрів впливу. У ситуації політичної нестабільності слабші за традиційними мірками та/або неформальні актори отримують можливість посилити свою суб'єктивність у глобальних процесах. Їхня гнучкість дозволяє компенсувати структурну нерівність, мобілізуючи нових лідерів і сприяючи формуванню більш адаптивних та ефективних стратегій.

3. Простір для політичного експерименту. У динамічних умовах політичної турбулентності відкриваються можливості для тестування нових форматів міжнародної взаємодії без значних політичних чи репутаційних втрат. Це створює простір для гнучких і ситуативних експериментів та дозволяє виявляти життєздатні міжнародно-політичні рішення, що будуть більш адаптивні та адекватні новій реальності.

4. Простір для системної перебудови. Руйнація застарілих моделей, що супроводжує політичну нестабільність, відкриває простір для якісного стрибка в розвитку міжнародно-політичної системи, який є заблокований в стабільних умовах через інституційну інерцію та страх втрати статусу-кво.

5. Відмова від нефункціональних елементів міжнародно-політичної системи. Як і в природних системах, зовнішній тиск та порушення рівноваги спричиняють відсіювання неадаптованих структур. У ситуації нестабільності політична система позбувається нефункціональних форм, що більше не відповідають актуальним викликам і лише блокують розвиток.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У статті продемонстровано, що міжнародна нестабільність у сучасному глобальному порядку є не лише симптомом кризи, але й активною змінною, що цілеспрямовано використовується як політичний інструмент. Вона виникає не лише як наслідок складності міжнародної системи чи обмеженої раціональності акторів, а як продукт структурних зрушень, які знецінюють неактуальні форми стабільності, коли

традиційні інструменти міжнародного управління дедалі частіше виявляються неефективними.

Важливим є сприйняття політичної нестабільності: це не лише загроза, а й новий вимір сили. Вона створює ситуації, в яких перевагу здобувають ті актори, які не лише володіють ресурсами, а й здатні мислити в умовах невизначеності, швидко адаптуватися та діяти нелінійно. Саме це розрізнення лежить в основі переосмислення ролі нестабільності у новій міжнародній реальності.

У перспективі подальших досліджень доцільним є проведення глибшого аналізу поведінкових моделей ухвалення рішень в умовах невизначеності; розробити нові підходи до вивчення міжнародної нестабільності, що враховують психологічні, наративні та інформаційні чинники; глибше вивчати моделі адаптації глобального управління до нових форм міжнародної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ikenberry G. J. The End of Liberal International Order? *International Affairs*. 2018. № 94(1). P. 7–23. DOI: <https://doi.org/10.1093/ia/iix241>
2. Acharya A. After Liberal Hegemony: The Advent of a Multiplex World Order. *Ethics & International Affairs*. 2017. № 31(3). P. 271–285. DOI: 10.1017/S089267941700020X
3. Lake D. A., Martin L. L., Risse T. Challenges to the Liberal Order: Reflections On International Organization. *International Organization*. 2021. № 75(2). P. 225–257. DOI: 10.1017/S0020818320000636
4. Wallerstein I. *World-Systems Analysis: An Introduction*. Durham & London: Duke University Press, 2004. URL: <https://archive.org/details/worldsystemsanal0000wall/mode/2up?view=theater>
5. Mazarr M. J. et al. *Stabilizing Great Power Rivalries : Research Report*. Santa Monica, California: RAND Corporation, 2021. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RRA400/RRA456-1/RAND_RRA456-1.pdf
6. Gvosdev N. K., Reveron D. S. *Geography, Bureaucracy, and National Security: The New Map*. 2023. URL: <https://www.fpri.org/article/2023/07/geography-bureaucracy-and-national-security-the-new-map/>
7. Mearsheimer J. J. Bound to Fail: The Rise and Fall of the Liberal International Order. *International Security*. 2019. № 43(4). P. 7–50. DOI: https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00342
8. Center for Security Studies. *STRATEGIC TRENDS 2025: Key Developments in Global Affairs*. Zürich: CSS, 2025. URL: <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/ST2025.pdf>
9. Freedom House. *Freedom in the World 2024: The Mounting Damage of Disinformation and Decline of Democratic Norms*. URL: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2024/mounting-damage-disinformation>
10. Ratnikov V. Uncertainty as a Global Phenomenon and its Manifestations in Education. *Philosophy of Education*. 2023. № 29(1). P. 180–201. DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2023-29-1-10>
11. Фесенко М. В. Витоки та наслідки глобальної системної кризи. *Історико-політичні студії*. 2015. № 2. С. 111–120. URL: https://elibrary.ivinas.gov.ua/3856/1/2015_ipc_2_13%20%20Витоки%20на%20наслідки%20глобальної%20системної%20кризи.pdf
12. Andriyevskyy, T.G. Цілі російсько-української гібридної війни. *Політичне життя*. № 2. 2018. С. 103–108. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2018.2.17>
13. Кресін, О. В. Основні види гібридних загроз та правові основи забезпечення конструктивної взаємодії інститутів держави і суспільства. *Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь* / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов [та ін.]; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2022. С. 326–345. 552 с.
14. Möckli, D. Rudderless World: American Neo-Revisionism and the Demise of Global Order. In: *Strategic Trends 2025: Key Developments in Global Affairs* (pp. 11–32). Zürich: Center for Security Studies (CSS), ETH Zürich. 2025. URL: <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/ST2025.pdf>
15. Chhabra T., Doshi R., Hass R., Kimball E. *Global China: Assessing China's Growing Role in the World*. Washington, D.C. : Brookings Institution Press. 2021. 428 с. URL: <https://www.jstor.org/stable/10.7864/j.ctv1gn3ss3>

16. Grimmelikhuijsen S., Jilke S., Olsen A. L., Tummers L. Behavioral Public Administration: Combining Insights from Public Administration and Psychology. *Public Administration Review*. 2017. № 77(1). P. 45–56. DOI: 10.1111/puar.12609

17. Moynihan D. P., Roberts R. S. *Behavioral Public Performance: How People Make Sense of Government Metrics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. 236 p. DOI: 10.1017/9781108761338

18. Талєб, Н. Антикpихкїсть. *Про (не)вразливе у реальному житті*. Пер. з англ. А. Павлишин. Київ: Наш Формат. 2021. 400 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 15.07.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 14.08.2025
Дата публікації: 30.09.2025